

תוכן עניינים

1. תקציר.....3
2. פרק ראשון : סקירת ספרות4
3. פרק שני : מתודולוגיה.....9
4. פרק שלישי : ממצאים.....11
5. פרק רביעי : דיון.....17
6. ביבליוגרפיה.....19

תקציר

המחקר הנוכחי עוסק בשאלה האם קיימים הבדלים בהבעת רגשות באוכלוסיות רב תרבותיות באמצעות אומנות. לכן, המחקר הנוכחי מתמקד בציורי רגשות של משתתפות המשתייכות לתרבויות שונות, התרבות הערבית והתרבות היהודית. שאלת המחקר המרכזית הינה: האם ימצאו הבדלים בתופעות פנומנולוגיות בציורי רגש בין משתתפות המחקר.

הפרק הראשון, פרק סקירת הספרות, דן בדרכי הבעה באומנות בתרבויות שונות, הבדלים תרבותיים בהתנהגות ובהבעת רגש ולבסוף סוקר מאמרים אודות הבעת רגש באומנות וכיצד זה מתבטא בתרבויות שונות.

הפרק השני, פרק המתודולוגיה כולל את תתי הפרקים הבאים: שיטת המחקר, תיאור אוכלוסיית המחקר, מקור הממצאים וניתוח הנתונים. ניתוח הנתונים במחקר זה מתבצע באמצעות התבוננות פנומולוגית. התבוננות פנומנולוגית מבוססת על חקר ושיוך של התופעות הנגלות לעין, שההכרה יכולה לתפוס כאן ועכשיו. המחקר הנוכחי מתמקד בניתוח מאפייני היצירה, הכולל התבוננות בצבעים, צורות, סגנונות קו, קומפוזיציה וכדומה.

הפרק השלישי, הינו פרק הממצאים. פרק זה מציג את הניתוחים ליצירות של המשתתפות, אשר כל אחת מבטאת רגש אחר: אהבה, שמחה, שנאה, עצב, פחד וכעס. הצגת היצירות הינה בהתאם לרגשות שהמשתתפות התבקשו לצייר ולשם שמירה על אנונימיות, שמות המרואיינות יוצגו באמצעות השם הראשונה של שמן.

הפרק הרביעי והאחרון בעבודה הינו פרק הדיון. פרק זה מציג תיאור מסכם של ממצאי המחקר וקישורם למחקרים שהוצגו בפרק סקירת הספרות, לרבות מחקרים תואמים או סותרים. כמו כן, מוצג דיון במגבלות המחקר ובהצעות אפשריות למחקרי המשך. לבסוף ולסיכום המחקר הנוכחי, ישנו דיון במשמעויות התיאורטיות והמעשיות של ממצאי המחקר.

סקירת ספרות

הבעה באומנות בין תרבויות

ציור הינו אחד מן הכלים הנפוצים ביותר, הן עבור ילדים והן עבור מבוגרים, בביטוי חוויות ורגשות. נראה כי העקרונות הבסיסיים בהפקת ציור ראשוני הינם חוצי תרבות, וילדים צעירים מתרבויות שונות מציירים באופן דומה דמויות וזאת בהתאם לייצוגים הגופניים המנטליים שהם רכשו. לדוגמא, ללא הבדלי תרבות, כלל הילדים מציירים דמות עם פרופורציית גוף נכונה עם ידיים קרובות לראש, מספר פרטי הפנים גדל בהתאם לגיל הילד (Gernhardt, Rübeling & Keller, 2015) ובנות נוטות לצייר יותר פרטים בפנים מאשר בנים (Gernhardt, Rübeling & Keller, 2013). עם זאת, ההבדלים התרבותיים באים לידי ביטוי במאפיינים אחרים של הדמות המצוירת, לדוגמא גודל הדמות ביחס לגודל הדף. ילדים השייכים לתרבות המערב, המקדשת ערכים של האדם במרכז ועצמאות, ציירו את הדמות כגבוהה התופסת חלק יחסי נכבד מהדף. לעומת זאת, ילדים המשתייכים לתרבויות המזרח, הרואות את הפרט כחלק ממערכת חברתית היררכית, ציירו את הדמות כקטנה יותר בהשוואה לילדים מתרבויות המערב והדמות אינה תפסה חלק גדול מהדף (Gernhardt, Rübeling & Keller, 2015). כמו כן, בציורים משפחתיים, ילדים נטו לצייר את המשפחה בהתאם לייצוג המשפחתי התרבותי אליו הם נחשפו. כך לדוגמא, ילדים ממשפחות מרובות ילדים נטו לצייר את המשפחה כבעלת מספר חברים וכן את הקרבה לאחד ההורים המייצגת את הקרבה למטפל העיקרי, כפי גם שנהוג בתרבות (Gernhardt, Rübeling & Keller, 2013).

כאשר הילד הצעיר נחשף לשתי תרבויות שונות, ניתן לראות בציורים ייצוג לכל אחת מהתרבויות. עדות לכך נמצאה במחקר של קוקס (Cox, 1998) אשר בחן את השפעת התרבות על ציורי ילדים. מתוך ממצאי המחקר עלה כי ציורי הילדים מושפעים מאלמנטים מודרניים, אך גם מאלמנטים מסורתיים התואמים את התרבות המסורתית שלהם. הסיבה להבדלים בציורים יכול להיות טמון בגיל, שכן בגילאים צעירים ההבדל בא יותר לידי ביטוי מאשר בגילאים מבוגרים יותר, למשל בגיל ההתבגרות. ההבדל בגילאים הצעירים יכול לנבוע מכך שבגיל צעיר ילדים צופים יותר בסרטים מציירים עם דמויות המאפיינות את התרבות שלהם ונוטים לצייר את אותן הדמויות אליהן נחשפו בסרטים (Cox, Koyasu, Hiranuma & Perara, 2001).

ההבדלים בהבעה באומנות עשויים להיות גדולים, בעיקר כאשר מדובר בשתי תרבויות השונות משמעותיות אחת מהשנייה, לדוגמא התרבות הישראלית והתרבות הבדואית. קרופ (1996) ערכה מחקר השוואתי בין ציורי ילדים יהודים לילדים בדואים. מתוך ממצאי המחקר עלה כי ילדים בדואים נוטים לצייר את מושג הבית בצורת משולש, בעוד שבקרב ציורי הילדים היהודים לא נמצאה עדות לצורת המשולש על מנת לתאר את מושג הבית. סביר להניח כי הילדים הבדואים ציירו משולש משום שהם חיים באוהלים ואף כינו את המשולש 'בית'. כמו כן, ההבדלים הבין תרבותיים נמצאו גם בציור של דמויות עם תלבושות מסורתיות המחדדים את המסקנה כי ילדים מציירים את אשר הם רואים והם חווים. בציורים של הילדים הבדואים הנשים צוירו כאשר הן לבושות בלבוש מסורתי ואילו הגברים לבושים בלבוש מערבי. בקרב הציורים של הילדים היהודים, כלל הדמויות היו לבושות בלבוש מערבי. הבדלים תרבותיים נמצאו גם בציורי ילדים כאשר התבקשו לבטא את תפיסתם אודות מושג החברות. במחקר של רז (2003) נבחנו הבדלים בין תרבויות שונות, לרבות יהודים מול ערבים, חרדים מול חילונים וילדים ממצב סוציו-אקונומי שונה. מתוך ניתוח הציורים עלה כי ילדים חרדים נוטים לצייר את הציורים הקטנים ביותר והילדים הערבים את הציורים הגדולים ביותר. מבחינת